

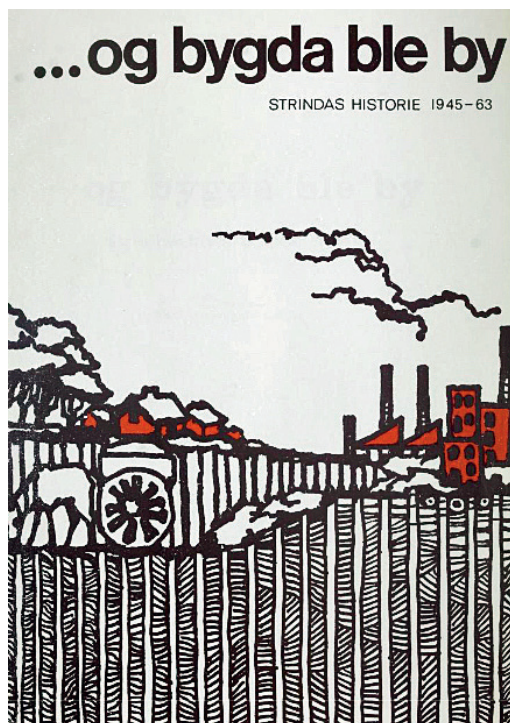
Strinda bygdebok 1927-71. Strinda historielag 1950-59

Av Per Mehus

Jubileumsåret 2021 har feiret at bydelslaget Strinda historielag har rukket å bli 25 år. Det gir oss grunn til å minnes det første Strinda historielag, som favnet hele Strinda kommune. Laget ble dannet ved inngangen til 1950-tallet, og ble nedlagt ved utgangen av det samme tiåret. Skjebnen til laget hang sammen med skjebnen til Strinda bygdebok, som laget hadde fått overdratt ansvaret for. Det var et strev å forsøke å få utgitt et revidert opplag av Strinda bygdebok, bind I (1939), som tidlig ble utsolgt. Samtidig var det et tungt arbeid å få omsatt det gamle boklaget av bindene 2 (1947) og 3 (1948). Fortellingene om bygdeboka og det gamle historielaget henger derfor tett sammen. Hvordan ble disse initiativene mottatt av datidas strindinger? De to artiklene nedenfor prøver hver for seg å forklare hvorfor begge initiativene stoppet opp.

I: Strinda bygdebok 1927-71 Komplett i 50 år

I 2021 er det 50 år siden siste og fjerde bind av Strinda bygdebok kunne legges på bokhandlernes disker. Idéen ble født blant noen medlemmer av formannskapet rundt et kaffebål i Estenstadmarka midtsommers 1962. Skjebnen til kommunen var allerede beseglet, og tidspunktet for sammensmeltingen med byen satt. Var det da bare å glemme etterkrigstidas Strinda? Nei, ved kaffebålet falt noen ord. Kanskje fryktet de dommen

Det siste bindet (bind 4) i bygdebokverket *Strinda bygdebok* kom ut i 1971, og fikk tittelen «... og bygda ble by». Omslaget ble tegnet av arkitekt Jarle Dragset.

fra kommende generasjoner, dersom det siste kapitlet bare hadde blanke sider? Før bålet hadde brent ned, hadde politikerne sørget for et politisk flertall for å føre den trebinds bygdeboka helt fram til 31.12.1963.¹

Det gikk noen år før idéen var realisert. I 1971 var bygdebokverket endelig blitt komplett. Som en pioner i lokalhistorisk

¹ Opplysningen om kaffebålet er hentet fra forordet til bind 4.

sammenheng hadde det tatt steget inn i samtidshistoria. Der andre bygdebøker som oftest stoppet ved andre verdenskrig, ble strindingene ført inn i den dramatiske utviklingen i Strinda etter krigen: Bygda ble by. Dette ble hovedtemaet i det siste bindet for hovedforfatteren, geografen Peter Sjøholt. I fortellingen om Strinda ble da også 1964 sluttsteinen. Da det ble presentert i 1971, var Strinda kommune forlenget blitt historie. Hvordan startet egentlig arbeidet med bygdeboka? Hvordan ble bøkene mottatt da de forelå, og hva har de egentlig betydd for gamle og nye strindinger?

De første planene

Da Strinda Landbrukslag lanserte ideen om en bygdebok for Strinda i 1927, forestilte de seg neppe at bygdas historie skulle inn i et verk på tre solide bind på over 1600 sider, langt mindre at det endelige verket skulle omfatte fire bind. Den første planen som Arbeidskomiteen² la fram, var å få skrevet et verk på to bind. Malvik, som ble egen kommune i 1893, skulle inkluderes i et felles bind. Men malvikbyggene trakk seg raskt ut.³ De måtte derfor vente mer enn en mannsalder for å få skrevet de første delene av sin egen historie. Derfor ble det *Strinda bygdebok*.

Hvilken bygdebok skulle strindingene få? Her søkte Arbeidskomiteen støtte hos statsarkivar Johan Kielland Bergwitz, som nettopp hadde skrevet bygdehistorie for Byneset herred. Det ble derfor Bergwitz' plan som formet hovedlinjene i verket. Prosjektet møtte mange problemer, både lokale og

Skoleinspektør Hans Nikolai Osnes (1873-1955). Osnes var formann i Arbeidskomiteen fra starten fram til sin død i 1955, og var redaktør for bygdebokverket. Osnes hadde allsidige historiske interesser, og skrev kapitlene «Landbruk og bondeyrke», «Strinda og byen - byutvidinger», og «Lov og rett» i bind 2. I bind 3 skrev han kapitlene «Strinda i krigstid», «Fra enevelde til folkestyre», og «Vassverket». Foto ca. 1920, NTNU UB.

storpolitiske. Den økonomiske usikkerheten i prosjektet var størst. Innsamlingsaksjoner av ulik art var nødvendig i tillegg til de nødtørftige kronene fra kommunen. Strinda sparebank ble en viktig sponsor, sjøl om de årlige tilskuddene ikke rakk langt. De første to bindene ble derfor publisert i hefter til abonnenter og i løssalg for å lodde interessen. Etter at komiteen hadde jobbet i sju år, ble det første «prøveheftet» (32 s.) sendt ut

² Arbeidskomiteen, som ofte ble omtalt som Bygdebokkomiteen, besto opprinnelig av skoleinspektør H. N. Osnes (formann), sersjant O. Skjønberg (nestformann), gårdbrukerne P. Stokke, A. Flaten, Nic. Støre og John Stendal. (De tre siste kom til senere). Flaten døde i 1934 og ble erstattet av gårdbruker Axel Haugen.

³ På møte i Malvik herredstyre mente Nygaardsvold at verket ble «uforholdsmessig svært», og at boka ville koste så mye «at det var fare for at den ikke kunde bli alle manns eie». Det måtte la seg gjøre å beskjære den. (*Nidaros: Trøndelagen*, 8. april 1929).

Med dette hefte - det 20. - slutter første bind av Strinda bygdebok. Innbinding kan nå skje uten videre utgifter for abonnentene når de mottatte hefter sendes inn til A. Holbæk Eriksen & Co. A.s, Trondheim. Dette bør skje snarest og senest innen utgangen av oktober. De som har fått inn bilder av sine gårder - ett eller flere - og ikke har betalt for klisjeer kr. 6.- pr. stk., vil dog ikke få innbinding.

Abbonenter som bor så langt borte at det blir brydsomt å sende heftene, vil på forlangende få originalbind tilsendt.

Annet bind begynner å komme over nyttår. Se om dette i forrige redegjørelse.

Rundskriv fra Arbeidskomiteen til abonnentene av heftene i 1939. Utgivelsene av heftene som utgjør bind 1 og 2 av Strinda bygdebok, ble stort sett finansiert gjennom en abonnentsordning. Bind I består av i alt 20 hefter à 32 s. Bind 2 ble planlagt med 10-12 hefter, men krigen stoppet det videre arbeidet med dette bindet. Etter krigen viste det seg umulig å rekonstruere abonnentsystemet. Kilde: Strinda historielags arkiv.

til abonnentene sommeren 1935. Det var om herredets geologi. Arbeidskomiteen planla ytterligere 14 hefter, sendt ut med tre ukers mellomrom. De som abonnerte, ble lokket med gratis innbinding av heftene. De første heftene ble snart utsolgt. Ifølge Adresseavisen ga disse utgivelsene «de aller beste løfter om et interessant verk» (Adr 12.06.35). Det ble derfor bestemt å gi noen av dem ut i ett bind, noe som ble realisert i 1939. Da krigen var over, ble resten av heftene til bind 2 i 1947.⁴

Stoffmengden hadde imidlertid svulmet opp i løpet av de 20 årene arbeidet hadde pågått. Den opprinnelige planen ble derfor endret. Det ble behov for et tredje bind, ikke minst for å få med hendingene i kommunen under krigen. Dette ble utgitt i 1948. Uten entusiasmen til skoleinspektør H. N. Osnes som formann i Arbeidskomiteen fra første til siste dag, og som forfatter av mange av artiklene, hadde nok ideen

til Strinda Landbrukslag blitt et luftslott. Osnes fikk mye ros for sitt redaktørarbeid og sine bidrag i bygdeboka, men også faglig kritikk. Som redaktør hadde han ikke vært streng nok, påsto historikeren Andreas Ropeid i sin omtale av verket. Han mente Osnes hadde sviktet sin oppgave i å kreve strykninger eller tilføyelser i de ulike manusene for å få dem til å henge bedre sammen. (*Heimen*, 1949/51 vol 8 nr. 8).⁵

«Bygdehistorie for byfolk» i Strinda?

Hvordan ble bygdebøkene mottatt av den jevne strinding? Hadde læreren og forfatteren Emil Herje (1894-1969) rett i 1948, da han lurte på om strindingene ville stusse over navnet «bygdebok», byfolk som mange da var blitt? (A-A 13.07.48). I 1948 hadde Strinda ca. 25.000 innbyggere, nesten halve byens innbyggertall. Kanskje var Herjes frykt ugrunnet. Skal vi tro avisene i byen, var det

⁴ Bind 1 ble trykket og bundet inn hos trondheimstrykkeriet Holbæk Eriksen & Co a/s i 1939. I 1974 forelå det et fotografisk opptrykk til salg i kommisjon. Bind 2 ble første gang (1947) trykket og bundet inn hos Holbæk Eriksen & Co.. I 1974 ble det sørget for et fotografisk opptrykk av dette bindet hos Aktietrykkeriet i Trondheim og solgt i kommisjon hos F. Bruns bokhandels forlag. Bind 3 ble trykket hos Holbæk Eriksen & Co i 1948. Bind 4 ble utgitt i kommisjon hos F. Bruns bokhandels forlag i 1971 og trykket i offset hos Keller og Toft.

⁵ Da arbeidet i Arbeidskomiteen var over, skrev Osnes en kortutgave, en «heimstadsle», av de tre bindene til bruk i skolene i kommunen: *Ei norsk bygd gjennom 4-5 tusen år*. (1953). Utgitt av Strinda historielag.

mange som ventet spent på første bind i 1939. «Det er blitt et stort og flott verk som bygdebokkomiteen har all mulig ære av», slo Adresseavisen fast om bind 1. (Adr 9.02.40). Landbrukssekretær Ingvald Grande⁶ var imponert over gardshistoria: «en veldig sum av nyttig viten for alle som bor i Strinda». Den omtalen som avisene framførte, var velvillig og oste av stolthet over at bygda hadde fått fram et slik verk, på tross av all motgang Arbeidskomiteen hadde møtt. «Neppe mange av landets landkommuner kan vise maken...», skrev A-A like etter at bind 3 hadde komplettert verket (25.01.1949).

Ikke uventet var det noen som raskt fant feil i tekstene, eller reagerte på stoffutvalget. Avisen Nidaros meldte om flere feil med gardsnavnene, og krevde oppretting i bind 2. (28.02.40). En usignert ytring reagerte på det innsenderen hadde lest om alle hardhausene blant fortidas strindinger: «Her er mangt som må skrives på debetsiden!» (Dag 7.11.47). «Hvor var «arbeiderrørsla»?», spurte Arbeider-Avisa. Da historikeren Andreas Ropeid anmeldte de tre bøkene i tidsskriftet *Heimen*, pekte han på at de ulike kapitlene i bøkene til dels hang dårlig i hop. Ikke bare hadde Arbeidskomiteen noe svak ledelse, men bidragene fra enkeltforfatterne bar tegn på hastverk og et knapt kildemateriale. I gardshistoria fikk vi for eksempel greie på eierne av gårdene, men lite om brukerne. Strindingene forsvant i denne delen av bygdeboka, slo han fast. (*Heimen* 1949/51 Vol. 8 Nr. 8).

«Rekved»?

En mer hardhendt kritikk av de to første bindene kom fra pseudonymet «a. t.» (Nid 5.12.47). Både kommunen og staten fikk

hard medfart for å være likeglad med bygdebokarbeidet. Kommunen hadde vært knuslete med bevilgningene, og staten hadde ikke forstått «det djupe, folkelege straumdraget» bak bygdebokarbeidet: «Kanskje er det meininga å skjera over alle røter som bind folk til heimbygd og fødeby? Kanskje er det tanken å skapa rekved av oss alle saman?» Det var skuffende, mente innsenderen, fordi «Nordanfjells finst det snautt nokor annar bygd som kan hamla opp mot Strinda i samla åndspotensial». Her var det grunn til å vente noe «non plus ultra»⁷, mente forfatteren. Etter han hadde lest de to første bindene, satt han igjen med følelsen av at verket «ikkje gjev alt ein vona og venta...».

I bind 2 fant den samme innsenderen at «mykje av tilfanget til framstillinga ligg oppe i dagen». Mye av stoffet var «attergangarar» fra andre vel kjente publikasjoner. «Ein kjem til å tenkje på småborn som får ein klatt plastilina å leika seg med». En slik måte å skrive historie på ville ikke flytte leserne inn i «tankens ingenmannsland». Han etterlyste evnen til avgrensing. De få kritikerne av bygdebøkene mente nok at tekstene ikke alltid holdt en ønsket faglig standard, og at de var oppsplittet på for mange forfattere. Kritikken var likevel stort sett fraværende og vanskelig, da det var knyttet stor lokal prestisje til prosjektet. I juli 1948, på Osnes' 75-årsdag, kunne han som formann i Arbeidskomiteen gjennom mange år sole seg i rosen fra sambygdingene. Han var likevel realistisk, og pekte på den vanskelige oppgaven å få avsluttet bygdebokverket på en god måte. Det var «en båt som delvis er rodd i havn, men en farkost som ennå skal ut på dryge turer før seilet kan strykes». (Nid 9.07.48).

⁶ 1. februar 1950 ble landbrukssekretær Grande, senere landbrukssjef, valgt til «formann» i det nystiftede Strinda historielag.

⁷ *non plus ultra* (latin) - «ingen over, ingen ved siden» brukes som uttrykk for det mest fullkomne i sitt slag. (Store norske leksikon).

Turen ble ikke lang. Allerede i november gikk boka i trykken, og 20. desember 1948 lå bind 3 på bokhandlernes disker.⁸ Under overskrifta «*Strinda Bygdebok* - et storverk i sitt slag», skrev pseudonymet «E. L.» om bind 3, at her var praktisk talt alt som var verd å vite om bygda. (A-A 25.01.49). Emil Herje var enig: «(Boka) er et leksikon akkurat for oss, for strindinger». Det var liten tvil om at bygdebokprosjektet var blitt en suksess for bygda, sjøl om salget gikk tregt av dette bindet. Det var et arbeid som verken økonomiske kriser eller militær invasjon hadde klart å stoppe. Det ser ut som om alle skribenter forsto og godtok problemene forfatterne hadde hatt. Emil Herjes oppfordring om at vi ikke måtte glemme bygda Strinda, var blitt hørt. Interessen for bøkene var etter måten stor. I 1949 var første bind utsolgt og andre bind «på det nærmeste» solgt, skal vi tro Arbeider-Avisa. (25.01.49).

En «eksplosjon» i bygdesamfunnet

Bind 4, som ble presentert i 1971, vakte oppsikt i landets lokalhistoriemiljø. Suksess eller slakt? I alle fall så anmelderne at de vanlige begrepene i historiefaget ikke strakk til, når boka skulle vurderes. Mens bindene 1-3 var bygd opp på tradisjonell måte med kapitler og sjølstendige temaer, prøvde ansvarlig redaktør og hovedforfatter, geografen Peter Sjøholt (1925-2011), å lage en syntese i sitt bidrag til bind 4. Det gjorde han med geografisens språk og metoder. Dette var en ny måte å skrive lokalhistorie på.⁹ Formannen i bokas

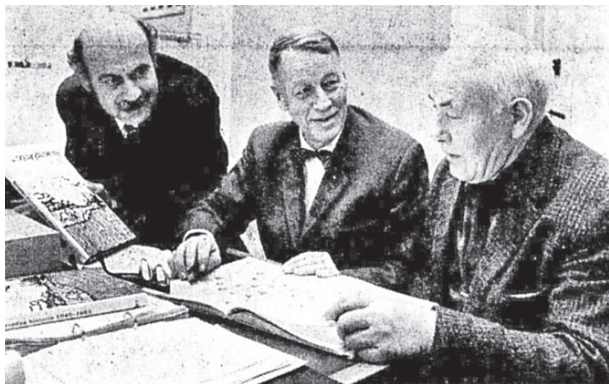
redaksjonskomité, John Meyer, uttalte at bind 4 ikke skulle være et leksikalsk oppslagsverk, men «levende historie» både for strindinger og trondhjennere: «Den viser noen av de problemer en nabokommune til en stor by får, og hvordan den etter hvert glir inn i den voksende byen». (Adr 23.07.71) Dermed annonserte han et brudd med den tradisjonelle måten å skrive bygdehistorie på, som de tre tidligere bindene hadde brukt. Boka ble omtalt i Aftenposten som «mer enn en vanlig bygdebok» (18.05.72).

Historieprofessor Jørn Sandnes var over seg av begeistring over resultatet. (Adr 3.12.71). Bindet skildret en «eksplosjon» i det stabile bygdesamfunnet, mente han. Geografen Peter Sjøholt hadde utført et «pionerarbeid». I sin fortelling hadde forfatteren staket opp nye og originale veier for å kunne forstå den siste perioden i bygdas historie. Arbeidskomiteen hadde gjort et lykkelig valg ved å gi hovedansvaret til en geograf, en person som kjente til metoder for å analysere forholdet mellom forstadskommune og by. Sandnes måtte innrømme at han for sin egen del ikke hadde forutsetninger for å vurdere disse metodene, men han var ikke i tvil om at det var «et meget verdifullt verk». Han berømmet altså forfatteren, men stilte samtidig en rekke viktige spørsmål ved både språk og innhold i boka. Både tekst og illustrasjoner var krevende for leseren. Spørsmålet hang derfor i lufta: Eignet egentlig boka seg i et bygdebokverk for et bredt publikum?

Da historikeren Anders Kirkhusmo

⁸ Var bøkene for dyre, slik noen tidligere hadde fryktet? Strindingene måtte ut med kr. 17,25 for bind 3 i jula 1948, noe som i 2020 ville ha tilsvart kr. 384 i følge Norges banks priskalkulator.

⁹ Det hører med til bind 4s historie at den nytilsatte dosenten i historie ved Norges Lærerhøgskole, Halvard Bjørkvik (1924-2021), var blitt engasjert som konsulent for bokprosjektet. Som en av de første i Norden hadde Bjørkvik fått plikt til å undervise sine studenter i lokalhistorie. I 1961 hadde bygdebokarbeidet ikke bare opparbeidet seg akademisk prestisje, men over 600 kommuner i landet var i gang med eller hadde fullført sine bygdebøker. (Norsk Tidend 13.08.61). I 1957 hadde Norge 680 herredskommuner. - Peter Sjøholt har gjort rede for sine tanker om lokalhistorie i artikkelsamlingen *Fra gard til tettsted* (1974), redigert av Rolf Fladby og Steinar Imsen.

Bind 4 presenteres for pressen i 1971. Fra venstre: Peter Sjøholt, John Meyer og Axel Haugen. Det gikk ni år fra Strinda formannskap bestemte seg for å sette av penger til et sluttbind i bygdebokverket og til bindet kunne vises fram. (Adr 18.11.1971).

anmeldte boka et par år etterpå (*Heimen* 1973/75, vol 16, nr. 2), mente han at vi hadde fått en samtidshistorie uten tidsperspektiv. Han savnet også den humane dimensjonen i framstillingen. Hvordan så strindingene sjøl på utviklingen? Dette mente han forsvant i mengden av alle tallene og grafene i bind 4. Skrev forfatteren for fagfolk, eller for den interesserte menigmann? På tross av disse innvendingene mente Kirkhusmo at boka ville bli et standardverk blant bygdebøkene.

Epilog

Det var Strinda Landbrukslag som fikk overført restlaget av bind 2 og 3. I november 1972 melder laget at det var kommet langt med å få solgt ut beholdningen (Adr 28.11.72). Bind 1 hadde lenge vært utsolgt. Det ble derfor trykket et nytt opplag av bind 1 og 2. 14. desember 1974 kunne Bruns bokhandel og forlag annonsere at for første gang kunne nå alle fire bindene kjøpes, separat eller samlet. Det var nesten 50 år etter at de første heftene ble sendt ut til abonnentene.

Hva har bygdebøkene betydd for strindingene? I 1964, året da Strinda og Trondheim ble slått sammen, hadde Strinda 44.500 innbyggere. Bygdebøkene ble trykket opp i

forholdsvis små opplag, og traff neppe mange strindinger. De som ytret seg offentlig, var få. Det viste seg også at flere av bøkene heller ikke var lett å selge. De små bevilgningene fra kommunen kan leses som et uttrykk for en forholdsvis lunken interesse blant bygdefolket. Interessen må likevel ha vokst i takt med anerkjennelsen som også ble kommunen til del etter at de tre bindene i bygdebokverket var fullført. Kanskje forsto flere strindinger at mye i folks egen hverdag snart ville forsvinne. Det ble til slutt politikerne rundt et kaffebål som i tolvte time sørget for at så ikke skjedde. Det politiske byggverket ble oppløst, men det historiske fullført i 1971.

Etter hvert som bøkene kom ut, ble de umiddelbart referanseverk for strindingene: Hva hadde bygdeboka sagt? Mange artikler med historisk innhold fra bøkene dukket opp i avisspaltene. Verket ble altså et brukelig leksikon, som Emil Herje spådde. Har så det komplette bygdebokverket tålt 50 års slitasje? I svaret ligger vel både et ja og et nei. Har vi glemt Strinda, som Herje fryktet? Det er det ingen grunn til i dag. Bygdebøkene er gratis på Internett og holder stand, i dag lettere tilgjengelige enn noen gang.¹⁰

¹⁰ Alle fire bindene i *Bygdebok for Strinda* ligger i elektroniske utgaver i «Bokhylla», Nasjonalbibliotekets nettsted (nb.no), og på WikiStrinda, Strinda historielags nettleksikon (strindahistorielag.no/wiki).

Nytt opplag av
**STRINDA
 BYGDEBOK**
 bind I og II

innb. i shirting.
 Pris kr. 65.- pr. bind.

Verket er hermed komplett i 4 bind. – Bind III koster kr. 40.- og bind IV kr. 55.-
 Samtlige bind selges løst.
 Komplette I–IV kr. 225.-.

Hos alle bokhandlerne.

F. BRUNS
BOKHANDELS FORLAG A/S

I 1974 kunne Bruns forlag og bokhandel annonsere at for første gang var det mulig å kjøpe alle bygdebokverkets fire bind samlet. Bind I og II hadde fått et fotografisk opptrykk. Bøkene ble solgt i kommisjon. Bruns forlag og bokhandel kjøpte restlageret til bøkene fra Landbrukslaget på 1980-tallet.

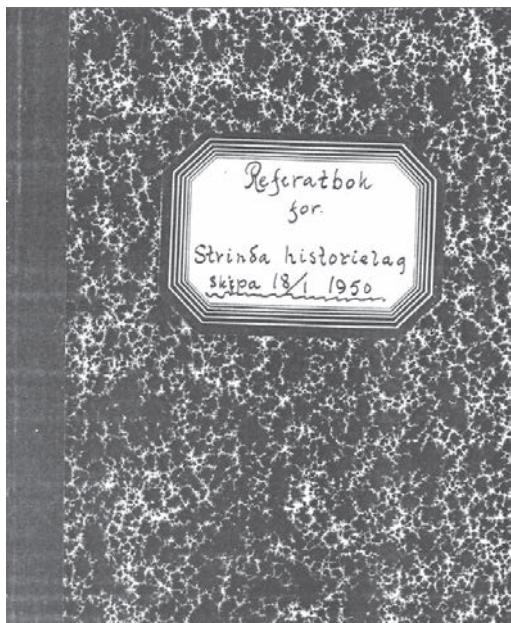
II: Strinda Historielag 1950-59 Tretten styremøter

Bare seks historielag ble startet i 1940- og 1950-årene, i en første, sped etterkrigsbølge av lag i Trøndelag. I den tidlige etterkrigstida var miljøet for lokal historie lite. Ofte dukket historielagene opp lenge etter bygdebøkene. Men utgivelsene har vært med på å skape interessen for å danne historielag, så også i Strinda. Her viste det seg likevel snart at bøkene ble en klamp om foten for det nystartede Strinda historielag, som ble dannet i februar 1950. Da oppslutning om laget sviktet, ble styremøtene i praksis hovedaktiviteten i laget. Styreprotokollen og noen brev er heldigvis bevart. Hva kan de tretten protokollerte styremøtene fortelle om skjebnen til dette første, famlende forsøket på å reorganisere bygdebokarbeidet og organisere historieinteressen i randkommunen Strinda?

Opprettelsen

Skjebnen til bygdeboka henger tett sammen med historielaget. Det var Arbeidskomiteen for Strinda bygdebok¹¹ som tok initiativet til å danne et historielag i herredet. Planen var å overføre rettighetene til bygdebøkene til historielaget i håp om at arbeidet ble fulgt opp. Den 16. november 1949 ble det sendt rundt en «innbydelse» til en rekke personer og institusjoner i Strinda til å tegne seg som interesserte. Utfylte lister skulle sendes sosialsjef Einan i herredshuset i Kjøpmannsgt. 24. Noen var usikre på dette initiativet. Flere av navnene som ble påført, har ordet «passiv» hengt bak. Mange medlemmer i Strinda Landbrukslag og i Bondeungdomslaget var derimot raske til å skrive seg på. Landbrukslaget ble en viktig støtte for det nye historielaget.

¹¹ Arbeidskomiteen ble ofte omtalt som Bygdebokkomiteen.

Styreprotokollen for Strinda historielag (1950-1959) i Strinda Landbrukslags arkiv.

Innbydelsen har fire underskrivere, de samme som utgjorde Arbeidskomiteen: Skoleinspektør Hans Nicolai Osnes var forfatter av deler av de utgitte bygdebøkene og formann i Arbeidskomiteen. Ole Skjønberg (1884-1955) var yrkesmilitær, og jobbet i byens Forsyningsnemnd. Randi Tvette Vik karakteriserer ham som «en moderne gårdbruker med gården på si» på Åsheim.¹² Axel Haugen (1899-1983) var gårdbruker på Lia Nordre. 8. februar 1962 var han én av de seks i herrestyret som gikk mot en sammenslåing med Trondheim. Finnmarkingen, sosialsjefen i Strinda, Alrich Ingvard Einan (1905-1972), var den klart yngste av de fire innbyderne. Einan var en habil skytter og turner, og kjent for sin store boksamling.

¹² Årbok for Strinda, 2013, s. 101.

¹³ På dette tidspunktet var han i sluttfasen med sin egen bok til skolebruk: *Strinda. Ei norsk bygd gjennom 4-5 tusen år* (1953), 101s. (<https://www.strindahistorielag.no/strinda-ei-norsk-bygd-N.H.Osnes-1953.pdf>).

Den 18. januar 1950 kunne «en del strindinger» (21 menn og 3 kvinner) samles på Trøndelag Misjonshotell for å diskutere et mulig historielag. Oppmøtet var dårligere enn ventet. Osnes gjorde greie for tankene bak initiativet som var tatt. Han hadde hentet inn «normallover» for historielag fra Landslaget for bygde- og byhistorie. Herifra hentet han fram sin hjertesak: Behovet for lokal historie, en «heimstadelære», for folke- og framhaldsskolen. Sjøl var han allerede i gang med sitt private skoleprosjekt.¹³ I tillegg ønsket han at historielaget skulle trekke fram gamle lag og foreninger i bygda, og ikke minst den rollen som kjente strindaslekter hadde spilt gjennom tidene. Osnes nevnte at det nye laget måtte arbeide for å få solgt flere eksemplarer av Strinda bygdebok. Dermed ville laget kunne skaffe seg inntekter. Bortsett fra den sistnevnte saken, nådde aldri de andre temaene han listet opp, til en protokollert styrebehandling.

Det første styret i Strinda historielag fikk sin første formann i leksværingen, landbrukssjef Ingvald Andreas Grande (1888-1956). Under bisettelsen i 1956 kalte rektor Asbjørn Øverås ham et «kvalitetsmenneske på alle områder». (Nid 2. febr. 1956), fylkesmann Ivar Skjånes skrev at han var en «ivrig slekts- og bygdehistoriegransker». (Nid 20.01.1956). Med seg i styret hadde Grande lærer Johan Selvåg (varaformann), vaktmester ved Valsetbakken husflidskole Kåre Johnsen (kasserer), kommunearkivar Johan Løkhaug (sekretær) og sokneprest Ole Winsnes. Varamenn ble skoleinspektør H. N. Osnes, skolestyrer Per Østborg, og gårdbruker Kr. Gjervan. Den årlige kontingenten ble satt til kr. 2 per person.

Landbrukssekretær (senere landbrukssjef) Ingvald Andreas Grande (1888-1956), første formann i Strinda historielag. Foto: Schrøder. Eier: Trondheim byarkiv.

Ambisjonene

Det første styremøtet for historielaget ble satt 1. februar 1950. Hvilke saker lå det nye historielaget nærmest? Først på sakslista var hvordan laget kunne markere kirkejubileet i Strinda i 1950. Deretter gjentok Osnes alle arbeidsoppgavene han hadde skissert for de historieinteresserte 18. januar. Blant annet ønsket han å få trykt et nytt opplag av bind 1 av bygdeboka. Ingen av forslagene ble tatt opp til vedtak. Derimot bestemte styret seg for å sende en henstilling til Strinda kommune om å kjøpe inn et større antall usolgte bygdebøker fra Arbeidskomiteen, og en søknad til Strinda sparebank om en driftsstøtte til historielaget på kr. 500. Uten penger i kassa var handlingsrommet begrenset.

Det andre styremøtet ble avviklet 23. november 1950, Fire styremedlemmer møtte opp, pluss varamannen H.N. Osnes. Vedtektene for historielaget sto på sakslista, men ble utsatt til desember. Protokollen gir ingen grunner for utsettelsen. På ett år hadde ambisjonene vokst på tross av en slunken kasse. Osnes ville sende brev til formannskapet om hvordan man kunne finansiere en ny utgivelse av bygdeboka b.1. I tillegg foreslo formannen at laget skulle gi ut et årsskrift allerede våren 1951. Det ble derfor vedtatt å nedsette en redaksjonsnemnd med professor i historie ved Norges Lærerhøyskole i Trondheim, Arne Bergsgård, som formann. Selvåg, Osnes og Løkhaug utgjorde de andre medlemmene: «Den siste sender Bergsgård beskjed om at han er innvalgt i redaksjonsnemnda og sammenkaller nemnda til møte», forteller styreprotokollen optimistisk. Noe optimistisk ble det også vedtatt at det skulle arrangeres et festmøte med foredrag i januar/februar 1952. Det er siste gang festmøtet eller Bergsgård nevnes i protokollen.

Det tredje styremøtet fant sted godt utpå nyåret, 11. februar 1952, ikke 20. des. 1951, som planlagt. Også denne gangen møtte fire fra styret pluss 1. varamann Osnes. Den sistnevnte kunne opplyse at den gamle Arbeidskomiteen hadde fått kr. 2500 fra kommunen for å kunne kvitte seg med gammel gjeld. Men hvordan en skulle få utgitt bygdebok 1, 2, og 3 på nytt, var det ingen som hadde noen løsning på. Heller ikke på dette styremøtet ble det lagt fram forslag til vedtekter for laget. Derimot ble styret «pålagt» å møte én time før årsmøtet 25. feb. 1952, der vedtektene skulle vedtas. Det hadde gått to år siden stiftelsesmøtet i 1950. Vedtektene var ennå ikke på plass.

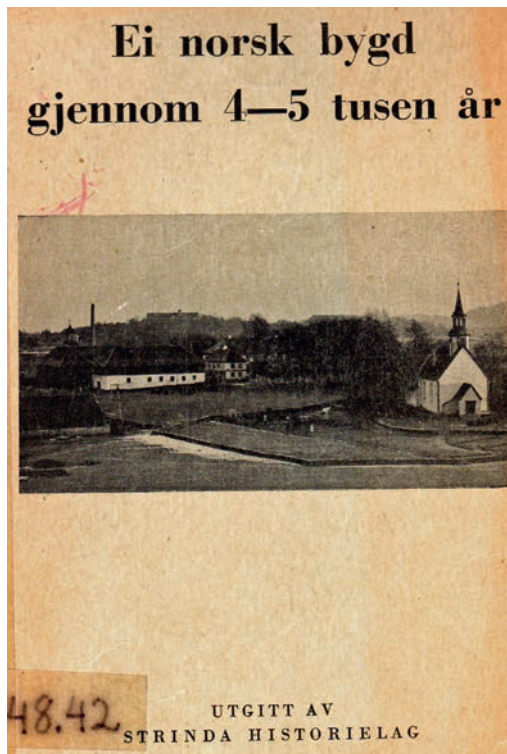
Det fjerde styremøtet, 25. feb. 1952, samlet tre av de faste medlemmene pluss

to varamedlemmer. Et forslag til vedtekter ble sluset igjennom før det etterfølgende årsmøtet. Forslaget ble tilnærmet identisk med «normallovene» fra Landslaget for Bygde- og Byhistorie. Sjøl om kassa stort sett var skrappt, ble årskontingenten igjen satt til kr. 2 (ikke kr. 3, som Landslaget hadde som normalordning), noe som i tillegg til ev. salgsinntekter av bygdebøker skulle finansiere et gratis årsskrift for medlemmene. Styret satte også stor lit til inntektsmulighetene ved å åpne for å tegne livsvarig medlemskap. Styreforslaget til vedtekter ble vedtatt enstemmig på årsmøtet. Lektor Ove Bakken ble valgt til ny formann. Denne gangen ble det valgt fire varamenn til styret for å være bedre sikret ved forfall.

Realitetene

Det nye styret møtte til et femte styremøte i laget, 7. mars 1952. Fire faste medlemmer møtte, pluss 1. varamann, Osnes. Nå ble lærer Johan Selvåg valgt til nestformann. Ove Bakken opplyste at han likevel ikke kunne ta over formannsvervet. Styret hadde fått kalde føtter med årbokprosjektet, og ba heller om at den gamle Arbeidskomiteen fortsatte. Kanskje kunne komiteen gi ut et tidsskrift i stedet for årbok? Og kunne kommunen være villig i å kjøpe det tyngende restlaget av bygdebøker? Osnes fikk fullmakt til å sende brev.

Det sjettede styremøtet ble holdt 21. april 1952 på Trønderheimen. Nestformannen ledet møtet i fraværet til formannen, og refererte svar fra tidligere skoleinspektør, nå Arbeiderpartiordfører Per Almaas. Almaas var ordfører i Strinda før okkupasjonen, men ble avsatt av tyskerne i 1941. Etter krigen var han ordfører helt fram til 1955. Almås var lite velvillig til historielaget og bygdeboka. I sitt korte svarbrev til historielaget lot han det ikke

Allerede på de første møtene til det nye historielaget la skoleinspektør Hans Nikolai Osnes fram behovet for en bygdehistorie for kommunens skoleverk. Han sørget sjøl for at idéen ble realisert i 1953, ikke minst takket være arbeidet som var utført med bygdeboka. Med boka «Strinda. Ei norsk bygd i 4-5 tusen år», som ble utgitt av Strinda historielag, ble Osnes en pioner i landet for å ta lokal historie inn i klasserommene.

være tvil: «Formannskapet finner ikke å kunne gå med på at kommunen tar del i ytterligere finansiering med utgivelsen av bygdebøker».

Det sjuende styremøtet var hjemme hos Osnes 1. nov. 1952. Årsmøtevalgt nestleder, Johan Selvåg, omtales nå som formann. Styret trengte inntekter, og drøftet hvordan trykte, men uinnbundne eksemplarer av bygdebokas 2. og 3 bind kunne gjøres salgsklare. Trykkeriet Holbæk Eriksen & Co ble engasjert uten at styret hadde finansiering

klar. På tross av ordførerens negative holdning til bygdeboka prøvde styret en omvei. Kanskje kunne Strinda Landbrukslag, et lag med større tyngde blant politikerne, overtale strindapolitikerne til å få trykt på nytt 1. bind av bygdeboka i en «omarbeidet» utgave? En positiv nyhet var at Osnes nå hadde manuset klart til en strindahistorie for skoleverket. Heftet skulle påføres at det var utgitt av Strinda historielag. Bare finansieringen sto igjen...

Det åttende styremøtet ble avviklet 22. april 1953. Denne gangen møtte bare formannen, Johan Selvåg, ett av de faste styremedlemmene, og Osnes som 1. varamann. Planen var å ha årsmøtet for 1953 rett etter styremøtet, men ingen andre enn de tre fra styret møtte. Årsmøtet måtte derfor utsettes til «seinere». Etter at møtet var over, og protokoll undertegnet, stakk sokneprest Ole Winsnes innom Trønderheimen, og spurte: Hvordan skulle trykkeriet av bygdebøkene betales? Det var nå blitt bundet inn 360 bind av bind 2 og 816 av bind 3. Her var det ingen annen råd enn på nytt å søke kommunen, denne gangen om en garanti for et lån i Strinda sparebank. Og hvordan skulle laget få solgt et stort restopplag av bygdebøker, pluss «heimstadlæra», som Osnes hadde skrevet, og laget skulle gi ut? I mangel av et bedre forslag kastet noen fram muligheten av å vende seg til «de yngre lag, særlig lag innen bøndene og bondekvinnene i bygda» for å få solgt bøkene.

Det niende styremøtet ble satt til 26. juni 1953. Tre faste medlemmer møtte, pluss 1. varamann Osnes.

Det var nå klart at Holbæk Eriksen mente laget skyldte bedriften kr. 4198.¹⁴ Eneste løsning som medlemmene så for seg, var

igjen å be om støtte fra kommunen, trass i ordførerens tidligere avvisende holdning. Nå ble det bedt om en kommunal garanti for et banklån på kr. 4000. Restopplaget av bøkene, som skulle bli lagret i kjelleren på Berg skole, ble stilt som pant.

Det tiende styremøtet fant sted 1. okt. 1953. Oppmøtet var som på forrige møte. Formannskapet hadde innstilt overfor herredsstyret at kommunen skulle gi den garantien laget hadde bedt om. Denne nyheten må ha fått glassene til å bruse. Historielaget kunne nå ta opp lånet og betale Holbæk Eriksen for restopplaget av bygdebøkene. Årsmøtet ble holdt 10. mai 1954 (for to år). Bare styret møtte. Skulle en smi mens jernet var varmt? Den gjenvalgte formannen, Johan Selvåg, ville i alle fall snakke med ordføreren om hjelp til å få utgitt bind 1 på nytt, «og at det kommer et tilleggsbind». Laget sjøl hadde lite å bidra med: kr. 55,98 i kassa og i bank kr 130,49.

På bar bakke og opphør

Det ellefte styremøtet var den 29. september 1954. Formann Selvåg refererte at ordføreren hadde vært negativ til lagets forslag: «Denne sak var kommunen uvedkommende». Trolig løftet ikke humøret seg når det ble referert, at Strinda sparebank hadde bevilget kr. 100 på søknaden om kr. 200 i støtte til laget.

Årsmøtet for 1954-1955 ble satt 22. sept. 1955. Bare styret møtte. Formannen holdt minnetale over H. N. Osnes, som døde i mars 1955. Stemningen på møtet ble trolig ikke bedre under diskusjonen etter minnetalen. Herredsstyret hadde vist liten interesse for laget. Oppslutningen om lagsarbeidet var dårlig. Det arbeidet tungt økonomisk. Var

¹⁴ Styret mente de kunne presentere et motkrav for bøker som var solgt. Dermed lyktes styret å få overta restopplaget av bind 2 og 3 for kr. 2272,62.

det ikke best å gi opp? Alle (de fem styremedlemmene) gikk likevel inn for at laget måtte fortsette.

Årsmøtet for 1956 ble holdt 31. okt. 1956. Oppmøte: Fire styremedlemmer. Lektor Olav Flønes ble valgt til ny formann. Laget hadde bedt kommunen om å sette ned en nemnd som kunne ta over arbeidet med en bygdebok. Svaret viste at den nye ordføreren, Sverre Svendsen, neppe var mer velvillig overfor historielaget enn den gamle: «Formannskapet finner ikke at kommunen på det nåværende tidspunkt bør komme med i selve arbeidet med bygdeboka». (brev av 17. juli 1956). Formannskapet var likevel ikke helt imot en viss framtidig støtte til å få gitt ut bind 1 på nytt, dersom det ble billig nok. Det var et svar styret ikke kunne bli klok på, og oppga for godt å få til nye utgaver av bygdeboka i samarbeid med kommunen.

Det tolvte styremøtet fant sted 2. mai 1958. Tre styremedlemmer møtte. Bakgrunnen for innkallingen var at restlånet på kr. 1200 i Strinda sparebank hadde forfalt. Den kommunale garantien for lånet var løpt ut. Historielagets økonomiske tilstand var dermed blitt kritisk. Den økonomiske knipa ble midlertidig løst ved at de tre oppmøtte styremedlemmene stilte seg som personlige garantister for et nytt lån på kr. 1200, et lån som skulle gå til å innfri det gamle lånet i Strinda sparebank. Dermed ble det lektor Olav Flønes, vaktmester Kåre Johnsen og fylkesagronom Helge Forfang som ga laget en galgenfrist i en akutt situasjon. Den permanente løsningen på de økonomiske problemene lå nær: Forhandle med Landbrukslaget. Kunne de ta over gjelda på kr. 1200, restlagret av bygdebøkene, og

forlagsretten? I kjelleren på Berg skole lå 270 eksemplarer av bind 2 og 970 eksemplarer av bind 3. Lagret hadde en bokhandlerverdi på kr. 14.720. Det ble kassereren Kåre Johnsen som fikk ansvaret for å forhandle. På årsmøtet for 1957-58 ble det protokollert at «det arbeidet historielaget skulle omfatte i følge §1 i lagets vedtekter, har fått liten tilslutning innen bygda og bygdstyret».

Det trettende styremøtet ble kalt inn 21. januar 1959. Flønes, Johnsen og Forfang møtte. Det viste seg at Landbrukslaget hadde akseptert styrets forslag. Det hadde også valgt en intern historiekomité for å jobbe med salget av bøkene.¹⁵ Dermed var Strinda historielag i praksis nedlagt. Det ble årsmøtet noen uker etterpå, 11. feb. 1959, som slo de siste spikerne i kista ved enstemmig å godkjenne styrets forslag. For Strinda historielag innebar det et «midlertidig opphør av historielagets virksomhet».

Epilog

Historielaget klarte aldri å rekruttere medlemmer, sjøl med en lav kontingent. I 1953 viser regnskapet at bare ni medlemmer hadde betalt. Årsmøtene besto stort sett av styremedlemmene. Aktiviteten i laget var begrenset til styremøtene. I tillegg varierte oppmøtet til de tretten styremøtene i løpet av de ni årene laget eksisterte. Kontinuiteten ble vanskelig. Ambisjonene i styret sto heller ikke i forhold til muligheten av å få noe til. Da H.N. Osnes døde i 1955, falt bunnen ut av laget. Det var Osnes som la grunnlaget for bygdebokverket før krigen. Det var Osnes som sørget for at det etter krigen ble dannet et historielag, som kunne føre dette arbeidet videre. Men krigen hadde skapt kaos

¹⁵ Landbrukslagets historiekomité fikk solgt noen bøker i starten. Etter hvert ble det få møter i komiteen, og det utførte arbeidet var «heller lite». (Beretning fra Historiekomiteen av 5. des. 1963). Historiekomiteen ble lagt ned rundt tusenårsskiftet.

Trønderheimen Hotell i Prinsens gate i 1952. Strinda historielag ble født i Misjonshotellet i 1950, og ble lagt ned i Trønderheimen i 1959. Kilde: Schrøderarkivet. Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

i papirene både i trykkeriet og i Arbeidskomiteen.¹⁶ Strinda historielag ble skapt i dette kaoset for å rydde opp. Det ble da også rotet rundt bygdeboka som knekte laget. Det hadde ikke skjedd dersom Strinda kommune hadde sett verdien i bygdebokarbeidet.

Mye pekte oppover for Strinda etter krigen. I historielagets levetid fikk kommunen nesten 10.000 flere innbyggere. Den kommunale økonomien var også god i hele etterkrigsperioden. Den økonomiske støtten til den sjøloppnevnte Arbeidskomiteen hadde i alle år vært symbolsk, både før og etter krigen. Strinda kommune avsto også den utstrakte

handa fra det nye historielaget om et samarbeid for å fullføre bygdeboka. Dermed raste arbeidet med boka sammen, og raset tok samtidig med seg det nystartede historielaget. Trolig kommer vi nærmest en forklaring ved å se politikernes lunke holdning som en avspeiling av en generelt lunken og likegyldig holdning til den lokale historia blant strindingene. Strinda historielags gamle protokoll gir oss en viss støtte for dette synet.

Per Mehus, f. 1942, historiker og medlem av redaksjonskomiteen.

Kilder

Strinda bygdebok b. 1- 4 på Nasjonalbibliotetets digitale "Bokhylle" (nb.no). Aviser: *Adresseavisen* (Adr), *Nidaros* (Nid), *Arbeider-Avisa* (A-A), *Dagsavisen* (Dag), *Norsk Tidens*, *Aftenposten*. Tidsskrift: *Heimen* (Landslaget for lokalhistorie). Ola Storhaugen: *Bondens kår og kall* (2010), *Årbok for Strinda historielag* 2013.

Referatbok for Strinda historielag skipa 18/1 1950, med korrespondanse. (Strinda Landbrukslags arkiv, kopi i Strinda historielags arkiv).

¹⁶ Storhaugen s. 95